

fundere dignatus es; et per gloriosam ejus genitricem et Virginem Mariam, quatenus huic animæ confessæ et pœnitenti nocere non præsumas. » Et cum hoc dixisset, divina virtute coactus reliquit eum diabolus, et fugit. Ipse vero in sua relaxatione defuncti liberationem intelligens, resumpta orandi constantia, magis ac magis interim precibus insistebat. Tanta namque in illa hora devotionis gratia perfusus est, tantamque de Dei misericordia fiduciam mente concepit, quantam nunquam in vita sua fuerat expertus. Unde etiam indubitanter credidit suas suorumque fratrum supplicationes pro eodem defuncto divinitus exaudiri. Mane ergo facto cum capitulo fratrum præsideret, omnes in commune sollicitè rogat, attentius monet, quatenus pro anima peccatoris, qui ad ipsos in supremo necessitatis articulo confugisset, devotas preces effunderent, multasque et diuturnas orationes statuens, ipse per dies tringinta pene quotidie sacrificium nostræ redemptionis pro ejus anima offerre curavit. Porro per totum tricenarium illud vix aliqua dies præterit, quin memorato abbati, aliquando quidem dormienti, aliquando etiam, quod magis mirum est vigilantem, idem defunctus, scilicet Balduinus, appareret interdum quoque flexis genibus et junctis manibus coram eo stans supplicare videbatur, ut pro se orare non desisteret.

Contigit autem in ipso tempore abbatem quemdam monachorum nigri Ordinis, quem miles ille adhuc in carne vivens aliquando graviter injuriaverat, ad eandem domum Ignaici hospitandi gratia divertere. Gavisus vero reverendissimus abbas Petrus, quod hanc quoque occasionem adjuvandi peccatricem animam sibi præstitisset Dominus, supra dictum abbatem duxit ad tumulum defuncti, obsecrans in Christi amore ut eum absolveret ab illa injuria quam, suadente diabolo, in ipsum commiserat. Quo statim sine dilatione, tum propter honorem Dei, tum propter compassionem fraternæ misericordiæ, quod petebatur concedente, ecce in ipsa nocte defunctus ille domo abbati Petro gratulabundus apparuit, ostendens ei corpus suum purgatum a lepra, qua se ab olim contaminatum fuisse insinuabat. Præterea in facie ipsius apparuit immensi cujusdam vulneris penitus obducta cicatrix, ejus sanitas recens deletum ostendebat esse piaculum, quod in abbatem commiserat. Post hæc autem, cum jam Dominus declarare vellet exauditas fuisse in conspectu suo preces sancti abbatis fratrumque ejus, pro anima pœnitentis illius, in ipso sancto die Parasceves, jam inchoato circa horam nonam divino officio, in ipsa, inquam, hora, qua Dominus Jesus Christus pro peccatoribus crucis supplicium subire et mortem gustare dignatus est, cum idem venerabilis abbas indutus sacerdotalibus juxta altare præsideret, apparuerunt ei duo juvenes præclaris vultibus et sericis vestibus nitentes: qui eundem Balduinum defunctum dextra lævaque incedentes ad altare deduxerunt. Transientes vero coram abbate, convertentes se ad eum dixerunt: Ecce dominus Balduinus. Erat autem ipse defunctus nigris quidem vestimentis, sed tamen bonis et decoris amictus, quæ quasi de Isebrano esse videbatur. Quod videns sanctus abbas, lætatus est valde, nimirum intelligens in vestibus nigris pœnitentiæ signum, et in representatione ipsius ad altare certum reconciliationis indicium. Ut vero reconciliationis hujus omnis a corde famuli Dei removeretur scrupulus, qui prius crebro apparere solebat intercessionis opem flagitans, deinceps nec ipsi abbati, nec alteri cuiquam apparuit, ut etiam per hoc magna misericordia Dei se in numero pœnitentium, et in purgatoris locis ad similitudinem Dei reformandorum receptum fuisse declararet. Quis, rogo, divinæ bonitatis et clementiæ viscera super nos miseros et peccatores

digne æstimare sufficiat? Sed sicut certissime credit catholica mater Ecclesia Dominum Jesum pro peccatoribus et impiis in passione et in morte sua innocentissimum sanguinem suum fuisse, ita prorsus incertissimum est quisnam sit ille qui ad redemptionem hujus sacramentum pertineat, vel, quis ille, qui non pertineat: ideoque merito judicare prohibemur, neque de quantum libet sceleratissimo peccatore præcipitem ferre sententiam, quia qualis quisque sit hodie, utcumque æstimare possumus, qualis vero crastino futurus, omnino scire non possumus. Neque enim solum quidam per gratiam Dei de peccatis et vitis transeunt ad remedia pœnitentiæ, verum etiam, quod omni lacrymarum fonte plangendum est, terribili nimis iudicio Dei, de virtutibus et sanctis operibus nonnulli tandem dilabuntur ad vitia. Ergo qui stat, in timore et tremore videat ne cadat; qui autem cecidit, modis omnibus sollicitus sit ut resurgat. Ubicumque enim lignum humanæ naturæ in morte carnis ceciderit, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi erit (*Eccl. xi*), id est aut cum Christo, qui est vera vita, in æterna beatitudine, aut cum diabolo, qui est vera mors, in perpetua damnationis miseria.

Perpende itaque, lector, quam charus et acceptus Deo fuerit iste beatus abbas Petrus, cujus meritis et precibus donavit hominem peccatorem, qui ob multipliciter et enormiter scelera suorum vix unquam de profundæ mortis voragine respirare posse videbatur. Quod si ante susceptum regimen Clarævallis tam perfectus fuisse dignoscitur, postquam pastor et rector hujus religiosæ domus fieri meruit, de qua, sicut beatus Bernardus in quodam sermone suo testatur, optimos et pretiosissimos animarum redditus singulis annis colligit Deus nihilne meritorum illi accevisse putabimus? Accrevit utique, quia priorem religionem sua posteriore sanctitate multiplicibus virtutum incrementis cumulavit, sic Marthæ inquietas in semetipso castigans occupationes, ut Mariæ quietem per sacræ contemplationis studium toto mentis complecteretur affectu. Sic subditos aretam et angustam viam incedere docens, ut legem quam aliis imponebat, primitus hanc tenendum esse, in sua sancta conversatione demonstrat. Consummatis igitur laudabiliter diebus vitæ suæ, debitum universitatis exsolvit; et qui aliquandiu in lacrymis seminaverat, claudens oculos in morte carnis, in gaudio immortalis vitæ dulcissimos laborum suorum manipulos æternaliter metit. Venerabile corpus ejus in cellula, qua supra diximus, martyrem Christi Gerardum positum, in sarcophago super pavimentum exaltato cum condigno honore reconditum est: ubi cum beato collega suo in pace in idipsum obdormiens et requiescens, generalis resurrectionis diem et gloriam, quæ tunc sanctis reddetur, feliciter præstolatur.

Recapitulatio supradictorum.

De virtutibus et laudabilis vitæ præconiis reverendissimorum Patrum, beati Alberici primi, et beati Stephani secundi Cisterciensis cœnobii abbatum, nec non et sanctissimi Bernardi primi Clarævallis abbatis, eorumque successorum, quasi de spatioso et florido campo non inutiliter, ut reor, ista decerpimus, et fratribus nostris lectioni studentibus, et lectione quoque proficere cupientibus tanquam vernatissimos flosculos apposimus. Dei omnipotentis misericordiam postulantes, quatenus non tantum Cistercio et Clarævalli, sed etiam universitati Ordinis nostri Patres tantæ religionis et perfectionis imitatores suscitare dignetur, ut omnes nos qui in Cisterciensi Ordine pondus diei et æstus, quod institutores nostri indefesso studio portaverunt, nobisque portandum tradiderunt, ferre decrevimus, non solum ex lectione sacræ præcedentium Patrum exempla cognoscamus, verum etiam præsentium Patrum illuminati roboratique doctrina

intra Dominici ovilis caulas, ubi intrantes et exeuntes pascua vitæ inveniamus, recipi mereamur. Nemo vero putet nos hæc de Cisterciensium et Clarævallis abbatum sacra conversatione ista conscripsisse, quasi non et in aliis domibus nostri Ordinis, præcipue in illis quæ cum Cistercio et Clarevalle caput Ordinis esse noscuntur, Firmitate scilicet Pontiniaco et Morimundo claruerint, Patres vita et religione conspicui, cum certissime sciamus, in diversis cœnobiis nostri Ordinis Patres diversarum gratia virtutum florescentes

exstitisse, quorum meritis et precibus usque hodie per universitatem congregationis nostræ vigor disciplinæ et fervor sanctæ religionis adjuvante Domino conservatur. Sed nos ea, quæ de principalium domorum Ordinis Patribus cognovimus, ad exemplum sufficere credimus, quorum et sanctitas sine præjudicio cæterorum excellentior esse creditur, et auctoritas animam legentis ad reverentiam amoremque sacræ religionis facilius accendere speratur.

DISTINCTIO TERTIA.

De quibusdam S. Bernardi fratribus et discipulis, aliisque Clarævallis religiosi.

CAPUT PRIMUM.

De domno Gerardo fratre sancti Bernardi cellerario Clarævallis.

Jam vero ad seniores, qui sub beatissimo Patre nostro Bernardo, et deinceps in Claravalle claruerunt, stylum vertamus, viros vere religiosos, contemptu sæculi sublimes, ordinis æmulatione ferventes, diversorum charismatum gratia tanquam sidera cœli relucentes, sanctæ contemplationis studio sine tædio mentis invigilantes, qui nomen et habitum monachi sancti moribus et optima conversatione decoraverunt, utque hoc quod dicebantur, vere essent, et admirabili devotionis instantia elaboraverunt. Quorum primum tanquam primogenitum, quod in lege Domino offerri præcipitur, non immerito ponemus domnum Gerardum quondam Clarævallis cellerarium, germanum fratrem sancti Patris nostri Bernardi, plurimumque ab eo dilectum: qui quanto difficilius in initiis conversioni consensisse visus fuit, tanto tenacius et sincerius postmodum in omni conversatione sua ejusdem conversionis exercitiis adhæsit. Cum enim servus Domini Bernardus in adolescentia sua tanquam tenerrimus ligni vermiculus delicatus existens. Spiritu sancto præventus manum ad fortia mittere proposuisset, conversionis etiam gratiam mente conceptam Domino fovisset, eodem quoque Spiritu inflammatus conversionis socios quaquaversum colligeret: cum jam cæteri fratres ejus salutaribus monitis assensum præbuisset. Gerardus salubre consilium difficilius admittebat, quia, cum esset miles in armis strenuus, juventutis robore validus, magnæ prudentiæ, benignitatis eximia, et qui ab omnibus diligeretur, radicem cordis hujus mundi pompis et vanitatibus altius infixerat. Cumque obstinato animo fratris sui monita repelleret, Bernardus fide jam igneus, et fraternæ charitatis zelo mirum in modum exasperatus: « Scio, inquit, scio, sola vexatio intellectum dabit auditui. » Et ecce præsentialiter in latere ejusdem fratris sui lancea infixæ ei apparuit præsagium futurorum. Moxque digitum loco lateris in quo lanceam solus ipse videbat, apponens; « Veniet, inquit, dies, et cito veniet. Cum lancea lateri huic infixæ pervium faciet iter ad cor tuum consilio salutis tuæ quod aspernaris, et timebis quidem, sed minime morieris. » Sic dictum, sicque factum est. Paucissimis namque interpositis diebus circumvallatus ab inimicis, capitur et vulneratur juxta verbum fratris sui, lanceamque ipsi lateri, eidemque loco, quo prædictum fuerat, trahens, et mortem quasi jam præsentem perhorrescens, clamabat: « Monachus sum, monachus sum Cisterciensis. » Nihilominus tamen captus, et in custodia reclusus est. Porro de vulnere præter spem cito convaleuit, propositum vero se votum quod voverat, non mutavit. Cumque frater ejus laboraret, ut erui posset

sed nil proficeret, Gerardus magis ac magis contristari et anxari cepit, eo quod votum quod Domino voverat reddere prohiberetur; quodque cum liberum sibi fuisset, amore sæculi debriatus, vovere et reddere contempsisset. Bernardus vero, cum nec loqui ei permetteretur, accedens ad carcerem clamavit: « Scito, frater Gerardo, quia ituri sumus in proximo, et monasterium introituri. Tu vero quando quidem exire non licet, hic monachus esto, sciens quod vis et non potes, pro facto reputari. » Aliquando itaque tempore in carcere clausus et compedibus vinctus, dicebat durum esse sibi contra stimulum gratiæ Dei recalcitrare. Dideit, inquam, fellea dulcedo amoris hujus sæculi quantis calamitatibus, quantisque amaritudinibus repleatur. Deum cum sufficienter et salubriter pro obstinatione sua castigatus a Domino fuisset, quadam nocte audivit in somnis vocem dicentem sibi: « Hodie liberaberis. » Eadem itaque die circa vesperam divinitus compedes ejus contractæ sunt, claustra etiam carceris sponte reserata sunt, exiensque Gerardus, per medium illorum qui se captivaverant et recluserant liber incedebat. Sicque a gemina captivitate corporis scilicet et animæ magna Dei misericordia liberatus, ita ut ex sententia dicere posset: *Virga tua et baculus tuus, Domine, ipsa me consolata sunt* (*Psal. xxii*) cum fratribus suis, cæterisque, qui in eodem spiritualis militiæ sacramenta juraverant, Cistercium venit, tanto humiliter et devotius votum quod voverat Domino redditurus, quanto ex sola divina gratia et voluntate vovendi, et ejusdem voti implendi facultatem, tam manifesto miraculo edoctus, inesse sciebat. Postmodum vero, eum reverendissimus Pater Stephanus Cisterciensis abbas, beatum Bernardum et fratres ejus, cum aliis viris religiosi, ad ædificandam domum Clarævallis mississet, ipsumque venerabilem Bernardum cæteris præfecisset abbatem, dominus Gerardus in eadem domo cellerarius constitutus est. Quam vero strenue, quamque prudenter et humiliter officium sibi creditum administraverit, melius ipsius beati Bernardi verbis quam nostris explicabimus. Cum enim post obitum ejus idem venerabilis abbas nobili illa sua facundia sermonem piissimo luctu plenum in conventu fratrum faceret, inter cætera sic ait (18).

« Scitis, o filii, quam justus sit dolor meus! quam dolenda plaga mea. Cernitis nempè quam fidus comes deseruit me in via hac qua ambulabam! quam vigil ad curam, quam non segnus ad onus, quam suavis ad mores! Quis mihi ita pernecessarius, cui æque dilectus ego? Frater erat genere, sed religione germanior. Dolete, quaeso, vicem meam, quibus hæc nota sunt. Infirmus corpore eram, et ille por-

(18) Oratio funebris in obitu Gerard. Serm. 26 in Cant.

tabat me; pusillus corde, et confortabat me. Piger eram et negligens et excitabat me; improvidus et obliuosus, et commonebat me. Quo mihi avulsus es? Quo mihi raptus e manibus, homo unanims, homo secundum cor meum? Amavimus nos in vita, quomodo in morte sumus separati? Amarissima separatio et quam omnino non posset efficere, nisi mors. Quando enim me vivus vivum desereres? Omnino opus mortis, horrendum divortium. Quis enim tam suavi vinculo nostri non pepercisset amoris, nisi totius suavitate inimica mors? Ad omne quod emergerit, respicio ad Gerardum, ut consueveram, et non est. Heu! tunc ingemisco miser, sicut homo sine adiutorio. Quem consulam in ambiguis, cui in adversis fidam, quis portabit onera, quis pericula propulsabit? Nonne ubique gressus meos Gerardi oculi anteibant? Nonne tuum, Gerarde, pectus curae meae notius quam meum ipsius habebant, familiarius incurabant, acrius urgebant? Nonne in lingua tua illa placabili et potenti meam a sermonibus saeculi frequentissime vindicabas, et amico reddebas silentio? Dominus dederat ei linguam eruditam: ut sciret, quando deberet proferre sermonem. Ita denique in prudentia responsum suarum, et in gratia data sibi desuper et domesticis satisfacerebat et exteris: ut pene me nemo requireret, cui prior forte Gerardus occurrisset. Occurrebat autem adventantibus, opponens se, ne meum otium incursarent. Si quibus sane satisfacere per se non quibat, hos adducebat ad me: ceteros emitebat. O virum industrium! o amicum fidelem! et amico gerebat amorem, et officii charitatis non deerat. Quis vacua recessit ab eo manu? Si dives, consilium: si pauper, subsidium reportabat. Nec querebat quae sua erant, qui se mediis ingererebat curis, ut ego vacarem. Sperabat enim, sicut erat humillimus, majorem de nostra quiete fructum, quam si vacaret ipse. Interdum tamen postulabat absolvi, et alteri cedere, quasi qui melius provideret. Sed ubi ille inveniretur? Nec petulanti aliquo, ut assolet in eo officii detinebatur affectu, sed solo intuitu charitatis. Siquidem plus omnibus laborabat, et minus omnibus accipiebat, ita ut saepe cum aliis necessaria ministraret, ipse egeret pluribus, verbi causa, cibo, aut veste. Gratias tibi, frater de omni fructu meorum, si quis est in Domino, studiorum; tibi debeo si profeci, si profui. Tu intricabar, et ego tuo beneficio seriatim sedebam mihi, aut certe divinis sanctius occupabar obsequiis, aut doctrinae filiorum utilius intendebam. Cur enim securus intus non essem, cum te scirem agentem foris, manum dexteram meam, lumen oculorum meorum, pectus meum et linguam meam? Sed quid dixi foris agentem illum, quasi interna Gerardus nesciret, et spiritualium expertus esset donorum? Norunt qui illum norunt spirituales, quam verba ejus spiritum redolerent. Norunt contubernales, quam mores ejus et studia non carnem saperent, sed ferverent spiritu. Quis illo rigidior in custodia disciplinae? quis in castigando corpus suum districtior? quis suspensior in contemplando subtilior in disserendo? Quoties eum eo disserens, ea didici, quae nesciebam: et qui docturus adveneram, doctus magis abscessi.

« Nec mirum de me, cum magni ac sapientes viri id ipsum nihilominus de illo sibi accidisse testentur. Non cognovit litteraturam, sed habuit litterarum inventorem sensum, habuit et illuminantem Spiritum. Nec in maximis tantum, sed et in minimis maximus erat. Quid, verbi causa, in aedificiis, in agris, hortis, aquis, cunctis denique artibus seu operibus rusticorum; quid inquam, vel in hoc genere rerum Gerardi subterfugit peritiam? Caementariis, fabris, agricolis, hortulanis, sutoribus atque textoribus, facile magister erat. Cumque iudicio omnium omnibus esset sapientior, solus in suis ocu-

lis non erat sapiens. Utinam multos etsi minus sapientes, non plus tangeret illa maledictio: *Vae qui sapientes estis in oculis vestris (Isai. v)*. Scientibus ista loquor, et adhuc plura his de illo expertis et compertis. Pareo autem, quia caro mea et frater meus est. Hoc autem securus addo, mihi utilis in omnibus et praeter omnibus fuit; utilis in parvis et magnis, in privatis et publicis, foris et intus. Merito ex eo pendebam totus, qui mihi totum erat. Solum pene reliquerat mihi provisoris honorem et nomen; nam opus ipse faciebat. Ego vocitabar abbas; sed ille praerat in sollicitudine. Merito requevit in illo spiritus meus, per quem licebat delectari in Domino, praedicare liberius, orare securius. Per te, inquam, mi frater erat mihi mens sobria, quies grata, sermo efficacior, oratio pinguior, frequentior lectio, et ferventior affectus. Heu, sublatus es, et haec omnia simul. Tecum pariter abierunt omnes deliciae et laetitiae meae. Jam curae irruerunt, jam molestiae hinc inde pulsant, et angustiae undique solum me reperunt, sola mihi te abeunte remanserunt; solus sub sarcina gemo. Aut ponere, aut opprimi necesse est, quia tu tuos humeros subduxisti. Quis mihi tribuat cito mori post te? Nam pro te nolim, nec tua te fraudare gloria. Porro supervivere tibi labor et dolor. Exite, exite, lacrymae, jam pridem exire cupientes. Exite, quia is qui vobis meum obstruxerat, comineavit. Non sum insensibilis, fateor, ad poenas; horreo mortem meam et meorum. Meus erat Gerardus, meus plane. Annon meus, qui frater sanguine fuit, professione filius, sollicitudine pater, consors spiritus, intimus affectu? Is recessit a me; sentio, laesus sum, et graviter. Ignoscite, filii, imo, si filii, vicem paternam. Doleo super te, Gerarde charissime; non quia dolendum, sed quia ablatum. Et ideo fortassis dolendum mihi potius super me; quia bibo calicem amaritudinis. *Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est mors, stimulus tuus? (I Cor. xv)*. Gerardus tenon formidat, larvalis effigies! Gerardus per medias fauces tuas transit ad patriam, non modo securus, sed et laetabundus et laudans. Plango igitur primum super mea ipsius plaga, atque hujus iactura domus. Plango deinde super pauperum necessitatibus, quorum Gerardus pater erat. Plango certe et super universi nostri Ordinis st tu, nostraeque professionis; qui de tuo Gerarde, zelo, consilio et exemplo, robur non mediocre capiebat. Plango postremo, etsi non super te, propter te tamen. Hinc prorsus afficior graviter, quia vehementer amo.

CAPUT II.

De laudabili abstinentia domni Gerardi cellerarii.

Hoc est testimonium, quod de vita et conversatione dilecti fratris sui Gerardi reverendissimus Pater Bernardus perhibuit, quod nos de longo sermone ipsius diversis in locis excerptantes, ad demonstrandas tanti viri virtutes continuatim posuimus. Scimus vero fuseum adulationis et tanti Patris nostri verbis et sensibus longe prorsus abfuisse, nec sanguinis affectione attractum, ut vel uno verbo plus laudaret eum quam mera veritas laudandum esse censebat. Proinde si verum est, imo quia verum est testimonium ejus, liquet profecto perfectum in virtutibus fuisse famulum Dei Gerardum, cui magno ad observantiam verae religionis exteriorum administratio nil oberat, quae tam multos a tramite disciplinae claustralis solet avertere, et in barathrum saecularis conversationis immergere. Quis autem tanta laudis praeconium digne admirari sufficiat, quod plus omnibus laborans, minus omnibus accipiebat, quod nullo petulantiae affectu in officio suo detinebatur; quod quidem temporibus nostris rarissimum est; sed solo intuitu charitatis; quod cum ceteris necessaria ministraret, ipse egebat in pluribus? Sane ad comprobandum quam fuit rigidus in observantia disciplinae, quamque districtus castigator corporis

sui, unum ex laudabilibus factis ejus exempli causa ponemus, ut hi, qui sanctorum virtutes ad profectum suum scrutari satagunt, si ferventes in religione sunt, habeant quod imitari debeant; sin vero remissi vel infirmi, habeant unde de se doleant. Solebat famulus Domini Gerardus, grangias ex debito officii sui circumiens, communi fratrum mensa et victu contentus esse, aquam cum eis et ipse bibens: nec facile aliud quid praeter communia pulmenta sibi patiebatur apponi. Accidit autem quadam vice ut ad grangiam illurus infirmaretur. Quod sciens conversus, qui cum eo ire debebat, ad priorem accessit; cellerarium infirmari suggestit, timere se dicens, quia si aquam in grangia, sicut solebat, biberet, infirmitati ejus pondus accresceret. Jussu itaque prioris vasculum vino plenum secum tulit, cellerario penitus hoc ignorante: quod etiam ipsi sedentis cum fratribus ad mensam obtulit; signum, sicut moris est, ex parte prioris faciens, ut causa infirmitatis suae modico illo vino solus ueretur. Quando vero ille paupertatis et communis vitae ferventissimus aemulator in hoc consentiret, ut, caeteris omnibus aquam bibentibus, ipse solus poculo vini delectaretur? Erat autem vas aqua plenum in medio positum, unde fratres bibere debebant. Parumper ergo intra semetipsum quid sibi faciendum esset deliberans, continuo surrexit; et tollens vasculum vini, cunctis videntibus, urceo qui aquam habebat vinum infudit, signum faciens, ut omnes biberent in commune. Malebat quippe corpus suum infirmitate periclitari quam vel in tantilla remissione abstinentiae conscientiae suae maculam dare. De quo ejus tam religioso facto fratres exhilarati pariter et edificati, delectabilius aquam illam biberunt, quam si pretiosissimum vinum eis propinari fecisset. Legebant nimirum in vita et moribus optimi cellerarii sui quam commendanda sit carnis illecebra, qui nec pro tuenda vel recuperanda corporis sui sanitatem poculum sumere acquivit, unde infirmis occasionem scandalii dedidisse videretur.

CAPUT III.

De pretiosa morte venerabilis viri Gerardi.

Cum pro sedando schismate Petri Leonis S. Pater Bernardus tertia jam vice, vocante domino papa Innocentio, Italiam intrasset, et magnis ubique signis et miraculis claresceret, dominum Gerardum cellerarium suum tanquam fidelissimum adiutorem prudentissimumque consiliarium, per omnia secum habebat. Contigit vero cum essent Viterbi ut idem dominus Gerardus gravissima valetudine correptus lecto decumberet, venerabilemque abbatem conturbatum vehementer et consternatum redderet. Cumque manifesta signa mortis exitum imminere denuntiarent, servus Domini Bernardus aegerrime ferens, comitem peregrinationis, et illum comitem, in terra relinquere aliena, nec resignare iis, qui eum sibi commiserant, quoniam amabatur ab omnibus, sicut erat amabilis valde, cum fletu et gemitu conversus ad Dominum: « Expecta, inquit, Domine, exspecta usque ad reditum, restitutum amicis tolle eum jam, si vis, et non causabor. » Sed quomodo pius et misericors Dominus humillimum servum suum, cum tanta contritione cordis in propria causa postulante, despiceret, quem tanta facilitate, quanta benignitate in causis alienis exaudire continue solebat? Nempae praeter spem universorum tanquam de portis mortis ad vitam revocatus, cito convaluit Gerardus; perfectisque negotiis, pace sanctae Romanae Ecclesiae reddita, Leonina rabie penitus exstincta, redierunt in patriam, cum exsultatione universae terrae reportantes manipulos pacis. Haud multo vero post hoc elapso tempore, tanquam jam votis et desideriis fidelis servi sui Bernardi satisfecisset Dominus, rursus Gerardus cepti viribus corporis repente destituit, paulatimque ad exitum appropinquare: qui occupationem

quidem Marthae pro injuncto sibi officio patienter sustinuerat, sed vacationem Mariae toto mentis conamine amplexus fuerat. Sentiens itaque se certissime migraturum, et de laboriosis hujus saeculi curis ad aeternae beatitudinis requiem transiturum, ubi vacare incipiens, gustaret et videret quoniam suavis est Dominus, et comprobaret nequaquam se carnali seu saeculari aliquo desiderio in officio suo detentum fuisse, elevatis in caelum oculis: « Deus, inquit, tu seis quod, quantum in me fuit, semper optavi quietem intendere mihi, vacare tibi. Sed implicitum tenuit me amor tuus, et voluntas fratrum, et studium obediendi; super omnia vero abbatis et fratris mei germana dilectio. »

Circa medium vero noctis, quam ultimam cum miseris mortalibus egit, mirum in modum exhilarato vultu in voce exsultationis subito erupit in illud Davidicum, stupentibus qui aderant: *Laudate Dominum de caelis laudate eum in excelsis (Psal. xlviii)*. Jam enim huic beato viro nocte adhuc media dicebat, et ultima nox ipsius sicut dies illuminabatur, prorsus illa nox illuminatio ipsius in deliciis aeterni luminis, quod est Christus Dominus. Quomodo enim tenebrae non vertuntur in lucem, ubi cantando moritur homo, et moriendo cantat? Usurparis, o inimica mors, ad latitiam, cum sis mater mœroris; usurparis ad gloriam, gloria adversatrix; usurparis ad introitum regni, porta inferi; fovea perditionis, ad inventionem salutis. Fratres itaque qui aderant, tanti novitate miraculi attoniti, cucurrere citius, dilecto fratri ipsius S. Bernardo hominem in mortem exsultantem et insultantem morti nuntiantes. Qui cum debilis et infirmus acceperans venisset, extrema jam palmi quem cantabat ipso audiente clara voce complevit. Et suscipiens in caelum, ait: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (Luc. xxiii)*. Et repetens eundem sermonem, ac frequenter ingeminans: *Pater, Pater, conversus ad sanctum abbatem et fratrem suum, exhilarata facie: « Quanta, inquit, dignatio Dei Patrem hominum esse; quanta hominum gloria, Dei filios, Dei esse haeredes. Nam si filii, et haeredes. »* Sic sancta illa anima in jubilo et exsultatione spiritualis gaudii carne soluta, et hymnicis angelorum choris admista, tanto liberi volatu sideras petiit mansiones, quanto summum nil in ea malignorum caetera spirituum invenire poterat. Funeri ejus sanctus abbas et frater ipsius debitum commendationis et exsequiarum officium dulcissima mentis affectione devote impendit, cum tamen aliis flentibus ipse non fieret, sed erumpere gestientes lacrymas magna fidei constantia castigaret, ne quasi mortuum plangere et flere videretur illum quem de morte sua in aeterna vita et gloria sempiterna natum esse non dubitabat.

CAPUT IV.

De reverendissimo Patre Humberto, quondam priore Claravallis.

Postquam gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi domus Claravallis fundata est, et fragrantissima sacrae religionis ejus opinio multis facta odor vitae in vitam, inter caeteros, quos divinae bonitatis arcanum consilium de diversis mundi partibus vocabat, plures religiosi viri, qui suis in locis perfecti in religionis observantia videbantur, audientes, quod tam specialiter et excellenter magnificasset misericordiam suam Dominus cum domo eadem, et ejus sanctissimo abbate, tanquam novi tirones, ex emerita militiae laboribus venientes, tantae sanctitatis collegio sociari ferventissima spiritus devotione cupiebant. Inter quos primi vel praecipui exstiterunt Humbertus Igniacensis cenobii primus abbas, Renaldus, et Petrus, cognomento Tolosanus, Guillelmus, et Gerardus Farsensis: qui non uno quidem in loco, sed divisim et inter se distantibus provinciis habitantes, ita se, ab ipsis in-

fantiæ rudimentis, divinis obsequiis manciperant, ut in omni virtutum gratia florentes, alienis, quasi perfectioribus, exemplis institui, minus necessarium habere viderentur. Verumtamen mellituam sanctitatis dulcedinem, quæ cæteris sui temporis sanctus beatus Pater noster Bernardus, tanquam cedrus exaltata in monte Sion, supereminerebat, crebra et certa relatione cognoscere, tanquam vere mites et humiles corde, nec surda aure prætereuntes illud de Apocalypsi: *Qui sanctus est, sanctificetur adhuc (Apoc. xxiii)*; priora sua nihili reputantes, sed in anteriora extenti, tanti et tam spiritualis Patris magisterio prona et humillima se voluntate subdidere. Quos etiam pro suæ reverentia sanctitatis idem beatus Bernardus unico semper charitatis amplectebatur affectu. Nunc itaque de reverendissimi Patris Humberti purissima et vere monastica conversatione pauca commemorabimus; de cæteris vero, suo loco, quod Dominus dederit dicemus. Servus Dei Humbertus a puerilibus annis in sanctuario Domini locatus, cum jam per viginti annos in religione strenue Domino militasset, tandem perfectioris et sanctioris vitæ desiderio Claramvallem se contulit, in ipso fere principio domus illius. Ubi tantis virtutum charismatibus efulsit, tantaque mansuetudinis et charitatis gratia decoratus exstitit, ut tanquam unus de numero cœlestium seraphim universitatem congregationis ferventissima conversatione sua in amorem Dei vehementer accenderet. Ipse etiam sanctæ hujus et a Deo benedictæ congregationis speciali prærogativa benedictus abbas in vertice virtutum stans, neque ab homine religionis incrementa mendicare necesse habens, cum esset tamen doctus unctione Spiritus sancti humiliora sectari potius quam sublimiora, Humbertum Dei famulum ad imitandum perfectionis exemplum sibi proposuerat, ipsius virtutes admirari satagens, merita ejus magna et sublimia æstimare; ipsum sanctitatis exemplar, religionis formam, monasticæ puritatis speculum reputare, respectu illius conversationem suam nullius momenti pensare, sancti fervoris ipsius intuitu, sua licet ferventissima studia, tanquam minus habentia, diu noctaque castigare, sciens nimirum omnem hominem consideratione infirmorum deficere, perfectorum vero contemplatione quamvis in virtutibus consummatum, propter ipsam sanctæ humilitatis laudabilem curiositatem, adhuc virtutis incrementa reperire. Hinc idem B. Bernardus in quodam sermone suo sic ait: « Utinam, fratres mei, nos peccatores haberemus illam humilitatem in peccatis nostris, quam sancti viri habuere in virtutibus suis!

Igitur venerabilis Humbertus missus postmodum ad ædificandum Igniacense cœnobiū, et ejusdem cœnobi primus abbas a beato Bernardo constitutus, impatientissime ferebat amicam sibi paupertatis, humilitatis et subjectionis materiam esse subtractam. Denique ferre non valens pro speciosa sanctæ quietis et contemplationis Rachele lippientem Liam, id est sæcularium negotiorum inquietos tumultus supponi sibi, invito licet et renitente S. Bernardo, sarcinam curæ pratoralis deposuit, et Claramvallem rediens, nobili suo collo subjectionis et obedientiæ jugum imposuit, quia nullum collum nobile, nisi flexibile, quod etiam indefessus, tanquam jugum Domini suave, et onus ejus leve, usque in finem vitæ suæ portavit. Cum vero jam senisset, et fatiscientibus membris vigor corporis defecisset, insuper variis adversæ valetudinis incommoditatibus, urgeretur: erat tamen animus vigenis et fervens in opere Dei, ita ut arduos Ordinis labores, quos vix robusta juvenum ætas tolerare poterat, ipse senex et fere decrepitis patienter, imo alacriter percurreret: remissiones vero et indulgentias misericordiam, quæ senibus causa compassionis

A impenditur, non solum minime appeteret, verum etiam concedere volentibus nequaquam acquiesceret. Peractis autem in Claravalle triginta circiter annis, felici agone consummatus mortem lætus subiit, non ab ipsa consumendus, sed de ipsa in assumptione novæ vitæ, et tunc in anima, et postmodum in corpore gloriosissime triumphaturus. De cujus transitu beatus Bernardus vehementer turbatus, quid de ejus excellentissima conversatione sentiret, in conventu fratrum quodam sermone declaravit (19).

CAPUT V.

Ex illo sermone colligitur consummatum fuisse sanctum senem Humbertum virtutibus.

Considera, lector, tanquam in brevi tabella, virum perfectæ virtutis coram oculis tuis eleganter depictum, ita ut ex sententia dicere possis quoniam iste beatus vir monachus factus monachi vigilavit in actus: qui hoc quod erat habitu et nomine, solertissima industria elaboravit, ut esset etiam in rei veritate, indignissimum fore reputans vacuo nomine monachi sine virtutis opere gloriari. Sciebat nimirum virtutem gradum esse ad gloriam et vanam prorsus gratiam, fallacemque pulchritudinem, quam non parturiret illa. Idcirco, beatissime Pater Humberte, longe erit a te ironicum illud elogium, quo quidam, qui vacuo nomine monachi absque virtutis opere in vita gloriatu fuerat, post mortem irrisus fuisse perhibetur. Si vestis pulla, rāsū caput, ampla cuculla quemquam justificant: hic homo justus erat. O quantum distat inter lucem et tenebras! quam magnum chaos firmatum est inter filios iræ et filios gratiæ! quam disparē sententiam hinc exeuntes excepiunt fidei religiosi et vere religiosi! Non erat Humbertus de numero fatuarum virginum, quæ acceptis lampadibus suis detestanda negligentia oblitæ sunt oleum secum sumere; erat de numero prudentum, de quo non fuerat adulator, sed verum laudator ipsius dicit quod fuerit compositus supra omnes homines quos viderit in diebus suis, unus idemque perseverans omni tempore et omni hora; pulchre eadem sententia, licet aliis verbis diffinitionem illam qua poeta sapientem diffinit, repræsentans:

Constans ipse sibi, totus teres atque rotundus,
(HORAT. Sat. lib. II, vers. 85.)

quod est unum eundemque perseverare, et omni tempore et omni hora. Sciendum præterea hunc beatum virum prioratus officio sub S. Bernardo in Claravalle functum fuisse: ad quorum doctrinam exemplaque virtutum universa Claravallis irrigabatur sicut hortus deliciarum et sicut paradysus Domini, saliebatque in singulis et in omnibus fons justitiæ in acquisitionem vitæ æternæ. Quia vero memoria ejus in benedictione erit omni generationi fratrum, qui in Claravalle Domino servituri sunt, in monumento, quo supra diximus domnum Robertum secundum Claravallis abbatem positum, quod est sub arcu in muro claustrum prope capitulum, etiam reverendissimi Patris Humberti venerabile corpus reconditum est, ubi et locus qui sacra ejus ossa servat, titulum nominis ipsius præfert, ut proinde fratres in claustrum sedentes, et ex lectione ferventissima sanctæ religionis ejus studia cognoscentes, quæ tanta tamque magnifica fuerunt, ut ea literarum monumentis tradere beatissimus Pater Bernardus non dubitaret, simul etiam tumbam sacrorum cinerum ejus præ oculis habentes, incalescant animis, oblivionem fugiant, torporem et negligentiam procul a se repellant: nec omnino nisi per arduos claustralis disciplinæ labores, coronam monachis propositam se adepturos esse præsumant.

CAPUT VI.

De domno Odone, quondam subpriore in Claravalle.

Fuit quidam de senioribus Claravallis, Odo (19) Serm. in obitu Humberti.

nomine, subprioratus officium in eadem domo per plures annos strenue administrans, homo vere pauper spiritu et humilis corde; qui a primis fere annis domus illius arduos labores, non solum voluntariæ paupertatis, sed etiam duræ necessitatis, qua in novitate sua domus illa ob penuriam rerum sæpius constringebatur, tam alacriter percucurrit, ut tunc ferventior esse in Dei laudibus notaretur cum corporalibus subsidiis ex aliqua parte carere videretur. Tanta autem inerat ei morum suavitas, tantaque mansuetudinis dulcedine tractabat conventum fratrum, quem priore alias occupato, assidue ducebat et reducebat ad laborem vadens et inde rediens; ut usque hodie sancta illa congregatio memoriam abundantiam suavitatis ejus cum gratulatione eructet. Cum autem fidelis pastor S. Bernardus, ruinis sacri corporis ejus crebrescentibus, magis ac magis ad depositionem vitæ corruptibilis et introitum beatæ incorruptibilitatis approximaret, omnibus Deus, qui humilium vota nunquam despiciit, huic beato Odoni, secundum desiderium cordis sui, concessit, ut ante Patrem sanctum ipse deceret, ne post aurea sæcula, quæ sub tanto Patre jucundissime flourerant, ferrea, quæ mox subsecutura erant, lugentibus oculis, videre cogeretur. Quod etiam futurum esse, ita Dominus uni ex fratribus, priusquam fieret, manifesta visione præostendere dignatus est. Aspicebat namque quidem frater in visu noctis: et ecce parabat vir beatissimus Bernardus ascendere Jerosolymam, jamque ipso in precinctu itineris erat. Ad quem venerabilis Odo reverenter accedens, dicebat se præcessurum. Cujus visionis, sic ostensa est veritas, ut prædictus vir Deo dignus ad cœlestem Jerusalem, ubi vera visio pacis est, parantem jam egredi, et paulo post subsecuturum Patrem sanctum, felici functus legatione præiret. Post prædictam enim visionem idem famulus Dei Odo, molestia corporis tractus, ad extrema pervenit. Ad quem visitandum cum beatus Bernardus ingressus fuisset, videns eum pavere et anxiam, quasi si minus perfecte vixisset, et ob hoc ancipitem adhuc sententiam Judicis expectaret, sic eum allocutus est: « Quid trepidas? quid turbas, o anima beata? A diebus adolescentiæ tuæ devotum Christo famulatum in multis et magnis laboribus exhibuisti: et exire formidas? Perge, perge securus, ego tibi in veritate dico, quia recto cursu ad Creatorem tuum pervenies, et sanctus coram ipso apparebit. » Qua consolatione dilecti Patris sui humilis Odo roboratus, placidiori vultu ad exitum tendens, est post modicum hominem exuens, mortem perdidit, et vitam veraciter apprehendit. Ut autem Pater sanctus sententiam, quam de eo protulerat, piæ humilitatis obsequio veram esse comprobaret, corpore sancto adhuc in area jacente, antequam ad lavandum deferretur, reverenter accedens, funeri Deo digni vestigia sacra devote osculatus est, patenter cunctis ostendens quanto honore digni sint, qui in exercitiis regulæ, quam professi sunt, sine dissimulatione exercentur, et in via mandatorum Dei, sicut in omnibus divitiis, delectantur. Benedicti corporis ejus exuvie in monumento, quo piæ memoriæ Humbertum locatum diximus, ob reverentiam sanctitatis ipsius, reconditæ sunt, ubi felici pausatione requiescens, Salvatorem expectat Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis ejus configuratum corpori claritatis suæ (Philipp. III). Dicit Psalmista loquens ad Dominum: *Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto? Psal. xciii.* Si enim dici liceat, quid est electi Dei omnis pressura, doloret angustia presentis temporis, nisi quedam fictio laboris? Momentaneum namque et leve tribulationis eorum que in presenti est, immensum pondus gloriæ operatur in eis sublimitate æternæ vitæ (II Cor. IV); ad quam venerabilis Odo jam nunc in anima perve-

nisse, et postmodum in corpore perventurus esse, certissime speratur.

CAPUT VII.

De domno Guericco quondam monacho Claravallis, postea Igniaci abbate.

Sanctæ recordationis domnus Guericco quondam abbas Igniaci, dum adhuc sub disciplina beati Bernardi monachus esset in Claravalle, et regalibus sacre doctrinæ uberibus lactaretur, haud degenerem se tanti patris filium moribus et vita probabat. Tanto siquidem sublimius arcem virtutum conscendere didicerat, quanto secretius, magno Dei munere, de incorruptionis titulo testimonio conscientie gloriabatur. Sicut enim ii, quibus secreta tanti viri nosse datum fuerat, astruebant, immaculatam incorruptionis tunicam, duce gratia, usque ad exitum vitæ conservavit. Porro quantæ puritatis et integritatis fuerit vita et conversatio ejus, quamque purissimum sanctæ devotionis thymiamam quotidie Deo in ara cordis incenderet, Dominus gloriosus et manifestis indicis declarare dignatus est. Accidit namque quadam vice ut ad lectionem in vigiliis legendam ascriptus esset. Cumque se moveret de stallo suo ut ad gradum presbyterii veniens, sicut moris est, inclinaret, alius quidam spiritualis monachus, qui sanctorum ejus in Domino studiorum curiosus scrutator esse solebat, non livoris vel invidiæ peste tabescens, sed ut exemplis ejus ad meliora provocaretur, observavit eum. Itaque inclinante eo devote ante gradum presbyterii, ecce angelus Domini de cœlo veniens, supradicto fratri spirituali cernente, veste candidissima et splendissima induit eum; et per medium chori reverenter deducens, usque ad analogium cum eo ascendit; et stans juxta eum quousque totam perlegerit lectionem, cum multa reverentia ministri officio functus est. Qua perlecta, rursus per medium chori eum deducens usque ad gradum presbyterii prosequens est illoque satisfactionem, quæ post lectas lectiones ante gradum fieri solet, faciente, angelus Domini recepta veste cœlesti ab oculis hæc videntis sublatus est. Frater autem ille, cui tanta dignatione gratiæ Dei tam secretum divinæ benignitatis donum cognoscere datum fuerat, de gloriosa hac visione multum edificatus, didicit, ipsum de quo talia videre meruit, vere esse Dei famulum, qui angelicæ puritati approximans, tanquam Benjamin amantissimus Domini, tota die cum illo in thalamo sanctæ contemplationis moraretur. Succedenti vero tempore venerabilis Guericco factus abbas Igniaci, qualem se exhibuerit, quam strenue officium sibi commissum adimpleverit, non est nostræ parvitas edicere. Plane quam sanæ et uberis doctrinæ fuerit, luculentissimi atque discretissimi et vere spirituales sermones ejus, quos in solemnitatibus præcipuis in conventibus fratrum fecit, et a cantore ejusdem ecclesiæ excepti sunt, manifeste declarant. Cæterum supernus ille artifex, qui pressuris et tensionibus variis solet polire vasa misericordiæ, ut discernantur a vasis iræ, continuis et gravibus infirmitatibus hunc famulum suum laborare permisit. Quas ille incommoditates patientissime tolerabat, sciens nimirum tanto se in futuro gloriosorem de summi Regis manibus coronam percepturum, quanto alacrius in presenti certaminis agone desudasset. In hoc tamen nimis contristabatur, et semetipsum valde humiliabat, quod pene continue conventum fratrum deserere, et in infirmatorio jacere, causa debilitatis suæ, cogebatur; nec poterat ita fratribus suis exemplum quotidiani laboris præbere, sicut verbum sanctæ prædicationis impendere. Verum quidquid minus habebat de exercitio corporali, totum sinceræ pietatis affectus, et ardens in Deum devotio supplebat. Conqueritur ipse debilitatem et insufficientiam suam in quodam sermone